

# RECENZE

## ZDENĚK DRAGOUN – JIŘÍ ŠKABRADA – MICHAL TRYML, ROMÁNSKÉ DOMY V PRAZE

**Praha – Litomyšl 2002, nakladatelství Paseka, 367 s., fotografická a plánová dokumentace**

Jestliže mezi četnými pragensiemi pojednávajícími o románské Praze chyběl katalog kamenných domů z konce 12. a k začátku 13. století, pak byla začátkem roku 2002 tato mezera vyplněna. Autorský kolektiv badatelů, Zdeněk Dragoun, Michal Tryml a Jiří Škabrada, (dva archeologové a architekt), připravili pro nakladatelství Paseka (Praha - Litomyšl, 2002) knihu o 367 stránkách textu s černobílými fotografiemi, plány Prahy a jednotně provedenými půdorysy, svislými řezy a nárysy stěn s řádkovým zdíven románských domů. Poloha domů označených popisnými čísly je zachycena na několika situačních plánech velmi potřebných pro orientaci všech čtenářů, kteří středověkou Prahu neznají podle čísel domů. Při studiu knihy je proto návrat na dvoustranu 26, 27 častý, ač ne pohodlný. Ilustrace objektů jsou pro svou serióznost záběru i provedení velmi cenným materiálem. Popisky k nim nejsou skoupé na bližší vysvětlení zobrazeného, a doplňují tak text katalogu každého uvedeného objektu. Většinou se to týká spodního podlaží – nynější části sklepa – s více méně značnými zbytky románského zdíva a původních otvorů v něm. Ke knize náleží CD s úplnou obrazovou a plánovou dokumentací katalogizovaných objektů.

Dům čp. 16/I, který reprezentuje domovní románskou architekturu již téměř sto let, uvádí obsah recenzované knihy na titulním listě; Plán z roku 1910 Kamila Hilberta zachycuje tu dům ve velmi poučném, svislém řezu. Objekt pak pro katalog připravil, popsal a interpretoval spolupracovník autorské trojice, Michael Rykl. Podal zde správnější výklad než doposud zbytků jižního schodiště vedoucího ze zapuštěného přízemí do patra. Do druhého patra, které tento dům vzácně vykazoval až do svého zboření, vedlo schodiště v tloušťce zdi na západní straně. U sousedícího románského domu, označeného v knize písmenem b, uplatnilo se nové zjištění autorského kolektivu uveřejněné v roce 1998 a týkající se záchodového rizalitu. Opravu zaslouží situování objektu na nároží ulic Kaprové a Platnéřské, nikoliv Linhartské (s. 42). M. Rykl končí interpretaci oprávněnou domněnkou, že oba domy a i b byly v gotice opět spojeny. Dodejme, že přesahování výkladu do gotické stavební etapy může mnohdy osvětlit předchozí stav (M. Radová, 1982, Proměny románských staveb v době gotické, s. 122). U domu čp. 16 již pouhé jeho zvolení v polovici 14. stol. za kolej pražské univerzity, později zvanou Andělská, předpokládá existenci zděného, dobře vybaveného domu, s klenutými prostorami; tedy dům, který se vyplatilo přistavovat. Podobně tomu mohlo být i u jiné univerzitní koleje zvané Všeck svatých, o níž je zmínka (V. V. Tomek 1892), že král pro její sídlo získal dům Žida Lazara, v blízkosti staroměstského tržiště. Dům, dosud neidentifikovaný, měl patrně podobné vlastnosti a mohl být románský. Tím

se však dostáváme k úvahám, přesahujícím rámec katalogu a náležejícím spíše do Závěrečného shrnutí.

M. Rykl zpracoval ještě třetí objekt ve sklepe, zachráněný při stavbě nové úřední budovy magistrátu ve 20. letech minulého století. Silně ohořelé, opukové románské zdivo zpravuje o obklopení románského zděného domu dřevěnými staveními, jak předpokládá již před polovinou 20. století autor velmi podnětné knihy, Románská Praha, Jiří Čarek.

Vazba zbytku románského domu a románského kostela, ač románské kostely nejsou na situačním plánu (na stranách 26 a 27) zvlášť vyznačeny, je nadhozena v katalogu u domů čp. 102, čp. 656 a čp. 211 na Starém Městě. Uvažujeme dále při posledně jmenovaném čp. 211, že velikost pozemku, náležejícího začátkem 13. století templářskému řádu při rozšíření rotundě sv. Vavřince s obligátním klášterním domem a špitálem, není známa. Zůstává proto stále otázkou (M. Radová 1972, 1977), zda románský palácový objekt čp. 222, jistě dobře hrazený, byl templářům sousedem, nebo zda se nalézal uvnitř jejich areálu, na jeho okraji. Značné zbytky palácového stavení čp. 222, mají zachovalé spodní křížové, do čtyř středních podpor zaklenuté podlaží a horní, původně klenuté podlaží. Jeho stopy umožňovaly již dříve předpokládat křížové klenutí. Ježto se zachoval i vnitřní líc kvádříkové zděného štítu, mohli autoři vytvořit čtenářům prostorovou představu v názorném perspektivním zobrazení místností otevřených svislým řezem. Uvedli touto kresbou druhého nejpůsobivějšího domovního interiéru románské Prahy první stránku textu knihy (s. 5). Fotografický snímek ze zapuštěného přízemí téhož domu je bez popisu uveden na předsádce knihy. Ve zmíněné rekonstrukční kresbě, podobně jako v kresbě domu čp. 145 - 146 (s. 332), by podle častějších středověkých způsobů měl být hřeben sedlové střechy poněkud nižší než vrchol štítu.

Vzácná příležitost užití dendrochronologie se naskytla při výzkumu domu čp. 459. J. Dvorská uvádí ve zprávě z roku 2001, že použitá jedlová kulatina pocházela ze stromu skáceného roku 1213.

Zastavme se ještě u domu čp. 628, dokumentovaného před jeho zbořením v roce 1898 stavitelem K. Fialou. V hodnocení plánů sklepů s podstatnými zbytky románského domu o klenuté místnosti se středním osmibokým sloupem, na rozdíl od katalogu, neshledávám, že je „zakreslení až nevěrohodné či nepřesné“. Nejedná se tu nespíš o onen častý, čtyřmi křížovými klenbami do pasů zaklenutý prostor, ale o klenbu složenou ze čtyř kvadrantů kleneb valených, k sobě kolmých a svedených do střední podpory. V místech středních příček pravoúhlého půdorysu vybíhají svislé příložky a z nich půlkruhové klenuté pasy s nadezdívkou. K pražskému domu čp. 628 jsem již před lety přiřadila dva

půdorysy obdobného zaklenutí v raně středověkém Norimberku (M. Radová 1977, s. 171, 1992, s. 171).

Od stránky 314 je katalog rozšířen o oddíl nazvaný Nejisté nebo odmítnuté domy. Tam jsou na základě nového zjištění autorů a jejich archeologického průzkumu odmítnuty nebo upřesněny zbytky románských domů, které ve stavebně historickém průzkumu Státního ústavu pro rekonstrukce památkových měst a objektů (SÚRPMO) byly hodnoceny jinak. Tomuto hodnocení se přizpůsobovali někteří další autoři. Týká se to na př. domu čp. 510 na Havelském trhu, k jehož tehdejší interpretaci (Líbal, Muk, Pavlík 1966) jsem se několikrát zamítavě vyjádřila. Naproti tomu jevil se mi jako možný románský prostor v domě čp. 550 na Staroměstském náměstí, nikoli ve předu jak je uvedeno, ale v pozadí domovní parcely. Fronta domů do náměstí před Týnem skrývala v sobě (podle mých zjištění) další románské zdi. I dům čp. 147 má zachovánu v patře část své patrně ohradní zdi. Dům čp. 240 představený autory po nových nálezech jako dům palácového typu zasluhuje další zkoumání a úvahy. V patře zadní budovy techniky byla před novým omítnutím, až v roce 1998, k zahlédnutí románská zeď.

U domu čp. 175 a 190 na stranách 322 a 323 upozorňuji na záměnu nadpisů.

Bylo by nepřirozené při tak podrobných popisech a dokumentaci pražských románských domů, jejichž počet je udán číslem šedesát tři, kdyby se zůstalo u katalogu a kdyby nedošlo k Závěrečnému shrnutí se zapojením nových poznatků. Shrnutí je provedeno na více jak třiceti stránkách (332 - 364). Začíná se základní stavební charakteristikou domů. Je velmi všestranně zpracovaná jak ukazují její podkapitoly. Nověji pak obohacená o zjištěná románská hygienická a otopná zařízení. O románských štítech jsem se již zmínila. Mám ostatně za to, že poznání získané o nich na jednoduchých románských kostelích je aplikovatelné na románské domy.

Další kapitoly nazvané Nástin vývoje pražské sídelní aglomerace v raném středověku a Rozmístění domů v pražském podhradí jsou cenné svými novými poznatky opřenými zejména o archeologické výzkumy. Rozmístění domů uvádí narůstající tendenci řadit domy ke komunikacím, tehdy spíš k cestám a tvořícím se ulicím. Pokud se týče židovského osídlení, které jsem sledovala v evropských městech,

přikládám mu větší závažnost v raném středověku (M. Radová 1977, Románský dům a jeho doznění v gotice), než mu pro Prahu věnují autoři knihy. Ve svých vývodech jsem psala o předpokladu značného počtu domů kupců včetně Židů na území Prahy (M. Radová 1974, Zděné domy v raném středověku a kupci).

Po kapitole Datování následují kapitoly nazvané Vztah ke komunikacím a Půdorysy a funkce domů. Obě kapitoly mají shodně označené další členění a pojednávají o 1. Velkých objektech palácového typu, o 2. Domech situovaných v uliční čáře a 3. o Menších objektech v hloubce parcely. Takto podané typologické členění překonává výrazně starší pokusy.

Další kapitola nese název Vývoj poznávání pražských románských domů. K domácím poznáváním připojuji, že povědomí o jejich existenci a významu, jak odborná literatura ze sedmdesátých let 20. století potvrzovala, neproniklo příliš za hranice našeho státu. Proto vzniklo úsilí o rozšíření poznání tohoto fenomenu (M. Radová 1979, Les maisons romanes. Etat actuel de recherches; též polsky). Toto úsilí se spojilo se snahou dopídit se pomocí vhodných zahraničních příkladů ztraceného celkového vzhledu pražských domů a původu jejich vlastníků (M. Radová 1971, 1977, 1992<sup>1)</sup>). Ostatně v poslední části Závěrečného shrnutí se taková snaha rovněž jeví a poslední kapitola nese název Pokus o srovnání v evropském kontextu.

V soupise literatury, kterým se uzavírá kniha (s. 364 až 366) je několik opomenutí; mezi jinými chybí zejména jméno Vladimíra Piši, které, ač uváděno často při objektech v katalogu, na seznamu vypadlo.

Knihy Románské domy v Praze potvrdila svou katalogovou částí našim čtenářům i mezinárodní odborné veřejnosti, že osídlení na území budoucího města Prahy mělo na začátku 13. století více jak 63 kamených stavení. Tímto počtem kamených, převážně klenutých domů a kvalitou a systematickostí jejich dokumentace se nemůže patrně dnes vykázat žádné jiné město v Evropě v této zeměpisné šířce. Proto knihu vítám.

MILADA RADOVÁ - ŠTIKOVÁ

1) Bibliografie M. Radové - Štikové in: Zprávy památkové péče, roč. LVI, č. 1-2/1996.